

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Psühholoogia instituut

Pille Markov

INTELLEKTUAALNE JA VISUAALNE REALISM LASTE JOONISTUSTES

Uurimistöo

Juhendaja: Tiia Tulviste, PhD

Läbiv pealkiri: Laste joonistused

Tartu 2019

Intellektuaalne ja visuaalne realism laste joonistustes

Kokkuvõte

Uurimistöö eesmärgiks oli leida, millal toimub eesti kultuuriruumis üleminek intellektuaalselt realismilt visuaalsele realismile ning millised suunitlused seda mõjutavad. Intellektuaalse realismi staadiumisse kuulub laps siis, kui joonistab talle varjatud elemente. Katsete käigus paluti 5-8-aastastel lastel joonistada seljaga seisvat ning osaliselt varjatud inimest. Manipuleeriti juhise täpsuse ja esitletud inimeste arvuga. Tulemustest selgus, et vanus mõjutab oluliselt visuaalse realismi kasutamist joonistustes. Keskmiselt hakatakse visuaalset realismi kasutama umbes 7-aastaselt. Instruktsioon ja inimeste arv küll suurendasid visuaalse realismi kasutamist, kuid ei olnud statistiliselt olulised. Tulemused ühtisid mitme varasema uurimusega, mille fookuses oli üleminek ühelt staadiumilt teisele. Katsetulemusi võis mõjutada elusobjekti kasutamine eluta objekti asemel. Tulevastes uurimustes tasuks täpsemalt uurida konteksti ja juhise mõju joonistusele ning joonistuste kasutamise võimalusi lapse arengu hindamiseks.

Märksõnad: intellektuaalne realism, visuaalne realism, laste joonistused

Intellectual and visual realism in children's drawings

Abstract

The main goal of this research was to identify when do Estonian children start using visual realism instead of intellectual realism in their drawings and which guidelines affect that shift. A child uses intellectual realism if they are drawing elements that are not visible to them. Children between ages 5-8 were asked to draw a person shown in the picture, whose back was facing the camera and who was partially hidden. The number of shown people and the preciseness of the instruction was manipulated between groups. It was found that age and using visual realism were in a positive relationship. Mean age for using visual realism was found to be about 7 years. Although the preciseness of the instruction and number of people increased the chance of using visual realism, they were not statistically significant. The results were mostly in accordance with previous studies that focused on the age during the shift. The results could have been affected by the fact that instead of using inanimate objects, children were asked to draw a person. Future research should focus on the context and instructions given to the child, as well as consider using drawings as a possible method to evaluate children's intelligence.

Keywords: intellectual realism, visual realism, children's drawings

Sissejuhatus

Laste joonistusi on kasutatud nii terapeutilistel eesmärkidel, teadustööde raames kui ka lihtsalt kommunikatsioonivahendina täiskasvanu ja lapse vahel (Driessnack, 2005). Uurimused on näidanud, et laste joonistuste arengust tuleb esile universaalne muster, kuid kultuur mõjutab eelkõige joonistamise strateegiat ning joonistuste sisu (Farokhi ja Hashemi, 2011). Lapsed joonistavad seda, millega nad on kokku puutunud (Freeman ja Janikoun, 1972), seega on mõistetav, et esineb nii sarnasusi kui erinevusi. Taju, emotsioonide ja motoorsete funktsioonide koostöö tulemusena luuakse joonistus, mis vastab lapse sotsiaalsele kogemusele (Kitahara ja Matsuishi, 2006). Joonistatakse eelkõige suhtluse eesmärgil ning selline kommunikatsioon sisaldab endas ka organiseeritud valikuid (Sitton ja Light, 1992).

Kultuurilised erinevused on välja toodud peamiselt nendes uurimustes, kus käsitletakse laste väärtushinnanguid või neile lähedaste inimeste kujutamist. Näiteks Gernhardt, Rübeling ja Keller (2013) töid välja, et joonistused enda perekonnast on mõjutatud kultuurilistest eripäradest, näiteks autonoomsuse väärtustamisest ning lapse kultuurikeskkonnale omasest emotsioonide väljendamise hulgast. Ka Scheidecker ja tema kolleegid (2019) leidsid, et laste ja noorte joonistused iseendast on mõjutatud sellest, mida on neile õpetatud. Seepärast on oluline läbi viia uurimusi eri riikides, sest ühes kultuuris saadud tulemused ei ole piisavalt üldistatavad.

Laste joonistamisstiilide arenguperioodid

On loomulik, et lapse arengu ja ümbritseva tajumisega kaasnevad ka muutused joonistuste stiilis ning sisus. Umbes sajandi on domineerinud idee, et lapsed läbivad arenguetappe, mis mõjutavad objektide tajumist ja nende kujutamist. Luquet eristas 1913. aastal (viidatud Charman ja Baron-Cohen, 1993 kaudu) kolme perioodi joonistamisstiilide arengus. Ebaõnnestunud realismi staadiumis on elemendid joonistatud üksteisest eraldi ning ühendamata, näiteks kruus ja sang paiknevad pildil seosetult. Sellele järgnevas ehk intellektuaalse realismi staadiumis joonistavad lapsed objektide kohta seda, mida nad teavad, sh ka lapsele varjatud elemente. Seejärel jõuavad lapsed visuaalse realismi staadiumisse, joonistades ainult neile näha olevaid objekte ja elemente.

Intellektuaalne realism on lastele omane ja normaalne joonistamisoskuse arenguetapp. Lapsed kalduvad neile nähtavale lisaks joonistama ka seda, mis on varjatud või mida nad teavad stereotüüpse objekti kohta (Pillow, 1985). On leitud, et lapse joonistamisviis on hoolikalt kaalutletud strateegia tulemus, mille tõttu tuuakse välja sellised tunnused, mis on olulised nii

joonistaja (Sitton ja Light, 1992) kui ka joonistuse vaataja jaoks (Pillow, 1985). Kuigi laps võib olla suuteline jätma välja pildilt olulist infot, on varjatud elementide joonistamine oluline, et kujutatud eset oleks hiljem vaataja poolt võimalik tuvastada.

Visuaalse realismi staadiumisse jõuab laps siis, kui ta ei pea enam vajalikuks kujutada objekti kohta kõike, mida ta selle kohta teab. Joonistustes hakkavad objektid kattuma ja osaliselt üksteise taga asetsema, sest nii on ka kolmemõõtmelises maailmas (Drake, 2014). Ruumilise informatsiooni kujutamine paberil on laste jaoks suur väljakutse, seega võib visuaalse realismi staadiumisse jõudmine näidata lapse võimet ümbritsevat mõista.

Üleminek intellektuaalset realismilt visuaalsele realismile

Varasemate uurimuste põhjal mõjutavad üleminekut intellektuaalselt realismilt visuaalsele realismile täiskasvanu poolt antud juhised, objektide nimetamine ning kontekst, milles esemed on demonstreeritud. Lewis, Russell ja Berridge (1993) lasid lastel joonistada läbipaistvat kruusi, mille sang oli peidetud. Eksperimendi läbiviijad manipuleerisid kolme muutujaga – kruusi sisu, objekti nimetus ning lastele antav instruksioon. Selgus, et kõige paremini vähendas kanooniliste piltide joonistamist täpse instruksiooni andmine, st visuaalset realismi kasutasid lapsed, kellel paluti joonistada kruusi täpselt nii, nagu nad enda vaatenurgast näevad.

Lange-Küttner (2011) tõi välja, et visuaalse realismi staadiumisse jõutakse 7-8-aastaselt. Bremner ja Moore leidsid samuti juba 1984. aastal, et 6-aastased lapsed kasutavad visuaalset realismi juhul, kui neile objekti ei nimetata ega kätte ei anta. Objekti varasem uurimine suurendas kanooniliste piltide teket. Davis (1983) leidis, et lapsed kohandavad oma joonistustes olevat infot selle järgi, millises kontekstis on esemed talle esitatud, mitte ei kujuta saadud infot alati ühel püsival viisil. Seega võivad ka lapsed alates viiendast eluaastast kasutada visuaalset realismi, kui neile anda õiged suunitlused (Taguchi, 2004).

Inimese joonistamine

On leitud, et sõltumata kultuurist on lapse esimene äratuntav joonistus tavaliselt inimkuju (Di Leo, 2012). Inimese joonistamisel alustatakse tavaliselt pea kujutamisest. Umbes kolmandal eluaastal tekivad lapse joonistustesse ringjad jooned, mille sulgumisel laps avastab, et on joonistanud pea. Seepärast joonistavad väikelapsed tihti nn peajalgseid ehk pea külge on lisatud jäsemed, kuid keha puudub (Laak, 1991). Vanuse suurenedes muutub joonistatud inimene küll äratuntavamaks, kuid lastel on siiski keeruline kasutada õigeid proportsioone ning kujutada inimest mingis tegevuses (Cox, 2013).

Lisaks on inimese joonistamist kasutatud umbes sajandi jooksul selleks, et hinnata lapse vaimset võimekust. Goodenough lõi 1926. aastal testi *Draw-a-Man Test*, millest kujunes välja *Goodenough-Harris Drawing Test* (viidatud Maley, 2009 kaudu). Kuna inimese korrektne joonistamine nõuab lapselt keerukaid mentaalseid protsesse (Drake, 2014), on võimalik leida seos inimese kujutamise ning lapse vaimse võimekuse vahel (Plbrukarn ja Theeramanoparp, 2003; Williams, Fall, Eaves ja Woods-Groves, 2006; Maley, 2009).

Peamised uurimused, mille fookuses on intellektuaalselt realismilt üleminek visuaalsele realismile, on kasutanud eluta objekti, eelkõige kruusi või teisi tarbeesemeid (Davis, 1983; Bremner ja Moore, 1984; Lewis jt, 1993). Käesolevas töös palutakse lastel joonistada osaliselt varjatud inimest. Kuigi varasemalt on kasutatud inimese joonistamist lapse intelligentsuse hindamiseks ja sugudevaheliste erinevuste leidmiseks (Lange-Küttner, 2011), ei ole seda rakendatud realismi etappide uurimiseks.

Joonistusoskus diagnostilise abivahendina

Hilinenud visuaalse realismi staadiumisse jõudmine võib olla üheks abivahendiks autismi või arengulise mahajäämuse hindamiseks. Ford ja Rees (2008) leidsid, et autistlike laste joonistused olid kanoonilised ka siis, kui varjatud elementidega objekt oli esitatud kontekstis, mitte üksikuna. Ka Jolley, O'Kelly, Barlow ja Jarrold (2013) töid välja, et autistlike laste joonistustes on tavaliselt kujutatud vähem sotsiaalseid sündmusi ja interaktiivseid tegevusi. Seda saab põhjendada autistlike laste vähese huviga inimeste ja sotsiaalsete suhete vastu.

Lisaks on leitud, et autistlike laste joonistatud kujutised on ebaküpsamad kui vanusekaaslastel. Tavaliselt tekib 6. – 7. eluaastal pildist tervik, st kogu paber on üks olukord, maastik või koht (Laak, 1991). Seega võib arengule mittevastav joonistusstiil viidata autistlikele joontele või arengulisele mahajäämusele. Konteksti mõju uurimiseks kasutatakse käesolevas uurimuses fotot kahest inimesest, kelles üks on seljaga ja osaliselt varjatud, teine seisab näoga kaamera poole ja on lapsele kogu pikkuses näha.

Leidub ka uurimusi, mis ei poolda joonistuste kasutamist laste arengu hindamiseks ning mis toovad välja, et inimese joonistamise testi tulemused ei ühtinud laste intelligentsustesti tulemustega (Willcock, Imuta ja Hayne, 2011; Imuta, Scarf, Pharo ja Hayne, 2013). Laste joonistusoskus ning üleminek ühelt realismi etapilt teisele võib suuresti varieeruda ning hiline üleminek võib esineda ka ilma psüühilise häireta. Siiski jääb võimalus, et joonistustest võib

leida viiteid võimalikele häiretele ning seda isegi enne kliiniliste sümptomite esinemist (Di Leo, 2012).

Teema olulisus

Peamised artiklid, mis käsitlevad laste üleminekut intellektuaalselt realismilt visuaalsele realismile, on avaldatud enne 2000. aastat. Läbiviidud uurimuste tulemused varieeruvad vanusevahemikus 5-8 ning on keeruline öelda, millal üleminek täpselt toimub või peaks toimuma. Ka eesti kultuuriruumis on sellele temale minimaalselt tähelepanu pööratud. Välja saab tuua näiteks Lezari (2015) dissertatsiooni, kus analüüsiti laste joonistuste intellektuaalset ja visuaalset realismi semiootika vaatenurgast lähtudes.

Teema uurimine on oluline näiteks lapsevanematele, logopeedidele ning ka teistele, kes sellises vanuses lastega kokku puutuvad. Joonistuste uurimine võib kaasa aidata nii laste arengutaseme ja õppimisvõime hindamisele kui ka selle tõlgendamisele, kuidas lapsed maailma tajuvad. Lapsed arenevad erineva kiirusega ning ka maailma tajumine sõltub iga lapse eripärast, kuid kasulik on teada, millised tegurid seda mõjutavad ning millises vanuses peaks laps kasutama visuaalset realismi.

Käesolev uurimistöö käsitleb laste joonistusi kui visuaalse realismi tekke uurimismeetodit, kuid töös ei tuua paralleele joonistustes peituva info ja lapse arengu vahel. Samuti ei seostata hilinenud üleminekut intellektuaalselt realismilt visuaalsele realismile võimalike autistlike joontega.

Eesmärk ja hüpoteesid

Uurimistöö eesmärgiks on välja selgitada, millises vanusevahemikus toimub eesti kultuuriruumis üleminek intellektuaalselt realismilt visuaalsele realismile ning millised suunitlused vähendavad joonistuste kanoonilisust (st varjatud elemendid on lisatud pildile). Samuti võrreldakse uurimuse tulemusi varasemates töodes saadutega, et leida, kuidas erinevad elus ning eluta objektide kujutamine, kuna varem pole visuaalse realismi tekke uurimisel inimese joonistamist kasutatud.

Käesoleva uurimistöö autori panusena saab välja tuua kirjanduse läbitöötamise, koolide ja lasteaedadega kontakteerumise, katsematerjali ettevalmistamise, katsete läbiviimise, andmete töötlemise ja analüüsimise ning saadud tulemuste põhjal kokkuvõtte tegemise.

Uurimistööl on kolm hüpoteesi:

- (1) noorema vanusegrupi lapsed joonistavad sõltumata esitlusviisist varjatud elemente tihedamini kui vanema vanusegrupi lapsed;
- (2) instruksiooni selgesõnalisus vähendab kanooniliste piltide sagedust;
- (3) kahe erinevalt kujutatud inimese esitlemine vähendab kanooniliste piltide tekkimist.

Meetod

Valim

Valimisse kuulub 80 lasteaia- ja koolilast, kes on vanusevahemikus 5-8 aastat. Andmeanalüüsi kaasati 76 lapse tööd, kuna nelja lapse joonistusi ei olnud võimalik määrata ei intellektuaalse ega visuaalse realismi staadiumisse. Valim on jagatud kaheks vanusegrupiks – noorem (5-6-aastased) ning vanem vanuserühm (7-8-aastased), et tulemusi võrrelda ning grupeerida. Mõlemasse gruppi kuulus algselt 40 last, nooremasse gruppi kuulub andmeanalüüsis 37 last ning vanemasse gruppi 39 last. Poiste ja tüdrukute osakaal katses oli juhuslik, kuna soolisi erinevusi töös ei käsitleta.

Katses osalenud lapsed on võetud kolmest erinevast õppeasutusest, et vähendada lasteaia või koolis õpetatud joonistusstiilide võimalikku mõju. Valitud lasteaiaid ning koolid asuvad Tartus ning jäävad töös anonüümseks. Laste osalus katses on kinnitatud lastevanemate/hooldajate poolt täidetud nõusolekuvormiga.

Katse käik

Lastele anti vaikselt ning eraldatud keskkonnas ülesanne joonistada tema ees oleval pildil kujutatud inimest/inimesi. Katses manipuleeriti kahe muutujaga – fotol esitatud inimeste arvu ning juhise täpsusega.

Lapsed olid jaotatud nelja võrdsesse katsegruppi, igasse gruppi kuulus algselt 20 last (10 nooremast ja 10 vanemast vanuserühmast):

- (1) fotol on kaks inimest ning lapsele antakse ebatäpne juhise;

(2) fotol on kaks inimest ning lapsele antakse täpne juhised;

(3) fotol on üks inimene ning lapsele antakse ebatäpne juhised;

(4) fotol on üks inimene ning lapsele antakse täpne juhised.

Eksperimenti läbiviimiseks tehti kuus fotot (Lisa 1). Kahel fotol oli näha ühte inimest, kas meest või naist, kes seisab seljaga, kusjuures tema jalad on varjatud diivani poolt ning ta hoiab oma käsi rinnal risti (Lisa 1, fotod 1 ja 2). Seega inimese nägu, jalad ning käed küünarnukist alates ei ole lapsele nähtavad, et hiljem hinnata varjatud elementide kujutamist ning realismi staadiumit.

Kahel fotol oli näha kahte inimest (meest ja naist), kellest üks seisab vastavalt eelnevale kirjeldusele (Lisa 1, fotod 3 ja 4). Teine inimene seisab näoga pildistaja suunas, käed loomulikus asendis kõrvale asetatult. Selline elusobjektide kujutamise viis peaks looma lapsele võrdlusmomenti ning asetab inimesed ka paremini konteksti.

Kahel viimasel fotol oli mehe/naise täispikkuses portreepilt (Lisa 1, fotod 5 ja 6). Neid fotosid kasutati katsegruppides 3 ja 4, kus laps oli saanud endale joonistamiseks ühe seljaga seisva inimese. Portreepildi joonistamine võimaldab töö autoril paremini hinnata, kuidas erineb seljaga ja näoga kujutatud inimese joonistamine. Kui laps joonistas foto järgi, kus juba oli demonstreeritud kahte erinevalt kujutatud inimest, ei näidatud talle portreefotot.

Lastele antud juhised oli kas ebatäpne või täpne. Täpne juhised kõlas järgmiselt: „Palun ole nii hea ja joonista seda inimest/neid inimesi. Vaata teda/neid väga hoolikalt, et ta näeks/nad näeksid sinu pildi peal täpselt samasugune/samasugused välja.“ Ebatäpne juhised kõlas järgmiselt: „Palun ole nii hea ja joonista see inimene/need inimesed.“

Pärast katse sooritamist tänati last kleepsuga ning kutsuti ruumi järgmine laps. Katsetulemustena registreeriti laste poolt valminud joonistused, lisaks märgiti katse käigus üles laste kommentaarid ning eksperimentaatori märkused, mille kokkuvõtte on välja toodud käesoleva töö tulemuste osas. Lastega viidi eksperimentid läbi individuaalselt, et vältida teiste laste joonistusstiilide võimalikku kopeerimist.

Laste joonistused vaadati üle töö autori ning tema juhendaja poolt, et hinnata, millisesse realismi staadiumisse joonistus kuulub. Töid kategoriseeriti vastavalt sellele, kas lapsele varjatud info (inimese nägu, jalad ning käed küünarnukist alates) on joonistuses olemas või

mitte. Varjatud info joonistamisel kuulus joonistus intellektuaalse realismi staadiumisse. Kui inimest oli joonistusel kujutatud seljaga, kuulus joonistus visuaalse realismi etappi. Seejärel kanti tulemused tabelisse.

Tulemused

Andmeanalüüside läbiviimiseks kasutati statistikaprogrammi *IBM SPSS Statistics*. Kuna kõik muutujad peale vanuse olid dihhotoomsed, kasutati hüpoteeside kontrollimiseks sagedusanalüüsi ehk hii-ruut testi. Kuna töid hindas kaks inimest, leiti ka hindajate vaheline reliaablus, milleks oli 95%.

Vanuse seos realismi staadiumiga

Esimese hüpoteesi kohaselt joonistab noorem vanusegrupp sõltumata esitlusviisist varjatud elemente tihedamini kui vanem vanusegrupp. Kuna varjatud elementide joonistamine paigutab lapse intellektuaalse realismi staadiumisse, viidi hüpoteesi kontrollimiseks läbi hii-ruut test vanusegrupi ja realismi staadiumi vahel. Selgus, et noorem vanusegrupp joonistas inimese varjatud kehaosi tihedamini kui vanem vanusegrupp (tabel 1), kuid tulemus ei ole statistiliselt oluline ($\chi^2(1) = 2,77$, $p = 0,09$). Protsentuaalselt on välja toodud, kui suur osa ühest vanusegrupist kasutas intellektuaalset või visuaalset realismi.

Tabel 1. Vanusegrupi seos realismi staadiumiga

		Realismi staadium	
		Intellektuaalne realism	Visuaalne realism
Vanusegrupp	Noorem	14 (37,8%)	23 (62,2%)
	Vanem	8 (20,5%)	31 (79,5%)

Lisaks vanusegrupile viidi parema ülevaate saamiseks läbi sagedusanalüüs vanuse ja realismi staadiumi vahel. Analüüs näitas, et vanuse ja realismi staadiumisse kuulumise vaheline seos on statistiliselt oluline, $\chi^2(3) = 10,743$, $p < 0,05$ (tabel 2). Visuaalset realismi kasutanud laste keskmine vanus on kõrgem ($M = 6,65$, $SD = 0,91$) kui intellektuaalset realismi kasutanud laste keskmine vanus ($M = 6,18$, $SD = 1,2$).

Tabel 2. Vanuse seos realismi staadiumiga

		Realismi staadium	
		Intellektuaalne realism	Visuaalne realism
Vanus	5-aastane	9 (60,0%)	6 (40,0%)
	6-aastane	5 (22,7%)	17 (77,3%)
	7-aastane	3 (12,5%)	21 (87,5%)
	8-aastane	5 (33,3%)	10 (66,7%)

Instruktsiooni täpsuse seos realismi staadiumiga

Teise hüpoteesiga eeldati, et instruktsiooni selgesõnalisus vähendab kanooniliste piltide sagedust. Seega peaks täpse juhise saanud laste joonistused kuuluma visuaalse realismi staadiumisse. Hüpoteesi kontrollimiseks viidi läbi hii-ruut test. Analüüs näitas, et intellektuaalset realismi esines rohkem, kui lapsele esitati ebatäpne juhise, kuid tulemus ei ole statistiliselt oluline ($\chi^2(1) = 2,30, p > 0,05$). Tulemused on esitatud tabelis 3. Protsentuaalselt on välja toodud, kui palju lapsi kasutas sõltuvalt juhendist kas intellektuaalset või visuaalset realismi.

Tabel 3. Juhise täpsuse seos realismi staadiumiga

		Realismi staadium	
		Intellektuaalne realism	Visuaalne realism
Juhis	Ebatäpne	14 (36,8%)	24 (63,2%)
	Täpne	8 (21,1%)	30 (78,9%)

Inimeste arvu seos realismi staadiumiga

Kolmanda hüpoteesiga väideti, et kahe erinevalt kujutatud inimese esitlemine vähendab kanooniliste piltide tekkimist, st kui lapsele esitatud fotol on kaks inimest, kuulub tema joonistus tõenäolisemalt visuaalse realismi staadiumisse. Hüpoteesi kontrollimiseks viidi läbi hii-ruut test. Kahe inimese kujutamisel esines joonistustes visuaalset realismi rohkem, kuid tulemus ei ole statistiliselt oluline ($\chi^2(1) = 0,426, p > 0,05$). Tulemused on toodud tabelis 4. Protsentuaalselt on välja toodud, kui palju lapsi kasutas sõltuvalt inimeste arvule intellektuaalset või visuaalset realismi.

Tabel 4. Fotel olevate inimeste arvu seos realismi staadiumiga

		Realismi staadium	
		Intellektuaalne realism	Visuaalne realism
Inimeste arv	Üks	12 (32,4%)	25 (67,6%)
	Kaks	10 (25,6%)	29 (74,4%)

Lisaks viidi läbi hii-ruut test katsegruppi kuuluvuse ning realismi staadiumi vahel, et leida juhise täpsuse ja inimeste arvu esitlemise koosmõju. Tulemustest selgus, et kõige rohkem kasutati visuaalset realismi 2. katsegrupi puhul, kus lastele anti täpne juhise ning fotol oli kujutatud kahte inimest. Tulemus ei ole aga statistiliselt oluline ($\chi^2(3) = 2,884, p > 0,05$). Kõige rohkem intellektuaalse realismi staadiumisse kuuluvaid joonistusi leidis katsegrupis number 3, kus lapsed said ebatäpse juhise ning fotol oli üks inimene. Protsentuaalselt on välja toodud, kui palju lapsi kasutas katsegrupis intellektuaalset või visuaalset realismi.

Tabel 5. Katsegrupi seos realismi staadiumiga

		Realismi staadium	
		Intellektuaalne realism	Visuaalne realism
Katsegrupp	1	7 (35,0%)	13 (65,0%)
	2	3 (15,8%)	16 (84,2%)
	3	7 (38,9%)	11 (61,1%)
	4	5 (26,3%)	14 (73,7%)

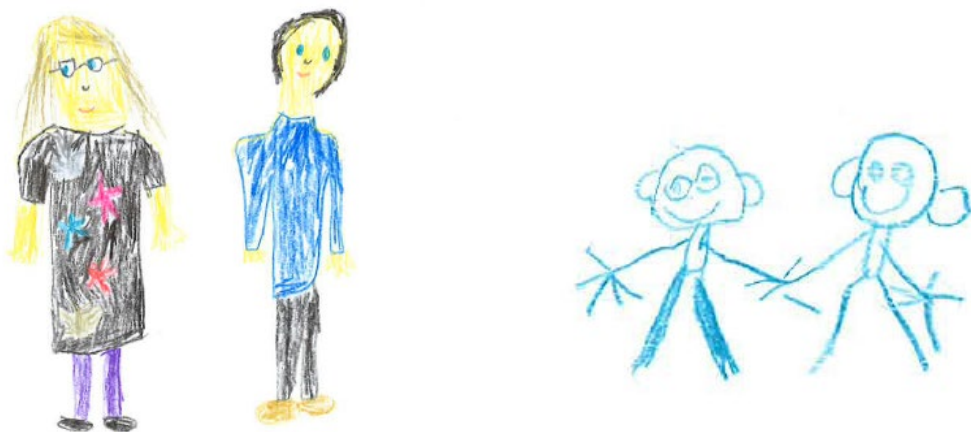
Eksperimentaatori märkused ja laste kommentaarid

Mitmed lapsed esitasid joonistamise käigus täpsustavaid küsimusi, nt „Kas joonistan ainult selle osa, mis näha on?“, „Kas ma võin nii teha et ta pole seljaga?“, „Aga kuidas ma nüüd jalad teen?“. Vastavalt katsegruppi kuulumisele anti lapsele sobiv vastus, et katsetulemusi mitte mõjutada, nt kui lapsele anti algselt ebatäpne juhise, lubati tal joonistada vastavalt enda soovile.

Osa lastest, kes kasutasid intellektuaalset realismi (joonised 1 ja 2), väitsid, et nad ei oska inimest joonistada. Kui fotol oli kaks inimest, alustati harva joonistamist sellest inimesest, kes oli fotol kujutatud seljaga. Lapsed väitsid põhjenduseks, et teda oli raskem teha („Ma oskan ainult nii teha, et käed on kõrval“, „Poissi on raske teha“, „Ma ei oska teda nii teha“). Ka portreefoto joonistamisel märgiti, et sellist inimest on palju lihtsam joonistada.

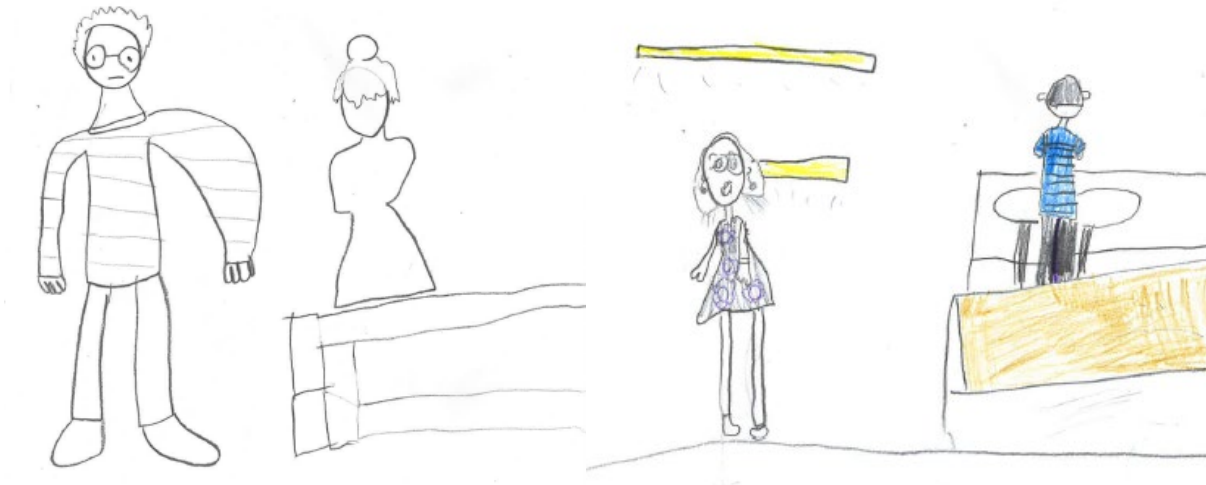


Joonis 1. Intellektuaalset realismi kasutanud lapse joonistused (seljaga kujutatud foto ning portreefoto põhjal)



Joonis 2. Intellektuaalset realismi kasutanud laste joonistused (fotol kaks inimest, kellest üks seljaga)

Lapsed pöörasid tähelepanu ka sellele, mida oli peale inimese pildil veel näha. Visuaalset realismi kasutanud lapsed eelistasid juurde joonistada ka diivani, mis inimese jalgu varjas (joonis 3). Vanema vanusegrupi laste puhul esines joonistusest terviku tegemist rohkem. Sõltumata realismi staadiumist joonistati inimesele tihti viis sõrme ning otsiti beeži värvi, et oleks „nii nagu päriselt“.



Joonis 3. Visuaalset realismi kasutanud laste joonistused

Arutelu

Vanuse seos realismi staadiumiga

Esimene hüpotees leidis osaliselt kinnitust, kuna noorema vanusegrupi lapsed joonistasid varjatud elemente tihedamini kui vanem vanusegrupp, kuid tulemus ei osutunud statistiliselt oluliseks. Oluline seos leiti aga vanuse ning realismi staadiumisse kuulumise vahel, seega on vanuse kasvades suurem tõenäosus kuuluda visuaalse realismi staadiumisse. Selgus, et visuaalset realismi kasutanud laste keskmine vanus on ligikaudu 7 aastat. Selline tulemus ühtib mitme varasema väitega, et intellektuaalselt realismilt minnakse üle visuaalsele realismile umbes 7-aastaselt (Freeman ja Janikoun 1972; Lange-Küttner, 2011).

Lisaks tuli käesolevas uurimistöös läbiviidud katsest esile, et juba 5-aastased lapsed on võimelised kasutama visuaalset realismi. Ka Taguchi tõi aastal 2004 välja, et õigete suunitlustega suudavad ka viieaastased lapsed kasutada visuaalset realismi. Drake (2014) on toonud esile, et talendikamad lapsed kasutavad visuaalset realismi lausa neljandast eluaastast. Visuaalse realismi kasutamine sisaldab endas mitmeid oskusi, näiteks visuaalset mälu, mentaalset pööramist, varjus olevate kujutiste tuvastamist ja keeruliste kujutiste mentaalset segmenteerimist. Need oskused võivad olla kaasasündinud või omandatud pärast aastatepikkust kunstikoolis õppimist. Olenemata oskuste päritolust nõuab visuaalse realismi kasutamine keerukaid mentaalseid protsesse, seega on põhjendatud, miks seostatakse sellesse staadiumisse jõudmist lapse vaimse võimekusega.

Juhise ja esitlusviisi mõju realismi staadiumile

Selgus, et juhise täpsus ning inimeste arv ei olnud olulises seoses realismi staadiumiga. Seega ei leidnud teine ja kolmas hüpotees kinnitust. Siiski tuli esile, et täpse instruksiooni saanud lapsed kasutasid vähem intellektuaalset realismi. Samuti vähendas sellesse staadiumisse kuulumise tõenäosust kahe inimese kasutamine lapsele näidatud fotol. Nende kahe tingimuse koosmõju tuli esile katsegrupis number 2, mille raames kasutasid lapsed intellektuaalset realismi kõige vähem.

Lastele antava juhise mõju on eelkõige tõestanud Lewis, Russell ja Berridge (1993), kes leidsid, et kanooniliste piltide joonistamist vähendas täpsete instruksioonide andmine. Ka käesolevas uurimuses avaldas täpse juhise kasutamine suuremat mõju kui kahe inimese demonstreerimine. Seega tuleb esile, et laste jaoks on olulised täiskasvanute poolt antud juhised. Sotsiaalne kontekst võib luua küll lastele parema võrdlusmomendi, kuid ilma selgituseta võib neil olla keeruline infot mõista.

Saadud tulemused ei ühti Davise (1983) uurimusega, kus leiti, et kontekst mõjutab seda, millisel viisil lapsed saadud infot kujutavad. Siiski saab välja tuua, et mitmed lapsed pidasid konteksti oluliseks, sest mitmel korral esitasid lapsed märkusi inimest ümbritseva kohta („Ta on vist raamatukogus,“ „Ma joonistan muud asjad ka“, „Ta tõusis diivanilt püsti“). Ka see, et lapsed küsisid täpsustavaid küsimusi selle kohta, kuidas peaks joonistama, näitab, et neile on oluline mõista, mida neilt oodatakse.

Elus ja eluta objekti kasutamine

Käesolevas uurimuses paluti lastel joonistada inimesi, sest varasema kirjanduse põhjal tuli esile, et inimese joonistamine on tavaliselt lapse üks esimesi äratuntavaid joonistusi. Lisaks on varasemalt palju katseid läbi viidud eluta objektidega, seega inimese kasutamine oli realismi staadiumi hindamiseks uus lähenemine. Võrreldes saadud tulemusi varasemate artiklitega, tuleb esile, et juhise täpsus ja kontekst on realismi staadiumiga olulises seoses, kui kasutatud on näiteks kruusi (Bremner ja Moore, 1984; Lewis, Russell ja Berridge, 1993).

Lastel on keeruline kujutada inimest õigetes proportsioonides ning mingit tegevust tegemas (Cox, 2013). Seega võis olla raskendatud ka joonistada inimest, kes ei olnud esitatud tavapärasel viisil. Varasemate uurimustega võrreldes saab välja tuua, et laste jaoks oli keerulisem joonistada osaliselt varjatud inimest, kui tarbeeset, mille mõni detail oli varjatud.

Seda näitavad ka laste enda kommentaarid joonistamise ajal, millest tuli esile, et seljaga kujutatud inimest oli keeruline joonistada.

Inimese kasutamine võis seega negatiivselt mõjutada uurimistulemusi, kuna lastel võib olla välja kujunenud kindel viis, kuidas inimest joonistada. Mõne tarbeeseme kasutamine võib anda adekvaatsemaid tulemusi, kui fookuses on üleminek ühelt realismi staadiumilt teisele. Siiski ei tasuks inimese joonistamist selle teema raames kõrvale jätta, vaid tuleks läbi viia kordusuurimusi suurema valimiga, et paremini mõista elus ja eluta objektide kasutamise mõju ja võimalikke erinevusi.

Uurimuse väärtus

Käesoleva töö käigus leitud infot saab kasutada realismi staadiumite edasiseks uurimiseks, sest see annab ülevaate intellektuaalset realismilt visuaalsele realismile üleminekust ning seda kujundavatest teguritest. Lisaks on saadud eesti kultuuriruumis esmane kinnitus sellele, et üleminek peaks toimuma umbes 7-aastaselt. Kuigi tulemust ei saa üldistada, loob see võimaluse võrrelda tulemusi järgmiste uurimustega, mis seda teemat käsitlevad. Üleminekut mõjutavad tegurid ei osutunud küll statistiliselt oluliseks, kuid tuli siiski esile, et lapsed pöörasid tähelepanu nii fotol esitatule kui ka saadud juhisele. Seega on oluline edaspidi seada fookusesse tegurid, mis mõjutavad lapse pildiloomist.

Läbi viidud uurimuse tulemusi saaks potentsiaalselt kasutada ka edaspidistes uuringutes, mis käsitlevad joonistusoskust kui diagnostilist abivahendit. Varasemalt on palju arutletud joonistusoskuse ja intelligentsuse võimaliku seose üle, leides nii tugevat seost (Maley, 2009; Williams, Fall, Eaves ja Woods-Groves, 2006; Plbrukarn ja Theeramanoparp, 2003) kui ka seades kahtluse alla, et joonistusoskus võiks vähimalgi määral olla mõjutatud intelligentsusest (Willcock, Imuta ja Hayne, 2011; Imuta, Scarf, Pharo ja Hayne, 2013). Uurimuste põhjal saab aga öelda, et kui ka joonistustulemus pole parim lapse intellektuaalsete võimete näitaja, tuleks siiski pöörata tähelepanu põhjustele, kas siis võimalikule närvisüsteemi talitlushäirele või välistele teguritele, mis on lapse joonistamisoskuse arengut ebasoodsalt mõjutanud (Di Leo, 2012).

Kuna kultuur ning muutuv keskkond avaldavad mõju lapse kasvamisele ja arengule, on oluline viia läbi uurimusi, mis kajastavad sellest tulenevaid muutusi. Vananenud info põhjal on keeruline teha üldistusi tänapäeva laste kohta, seega tuleks sarnaseid uurimusi korrata teatud aja tagant ning arvesse võtta ka kultuurilisi eripärasid. Joonistamine võib olla kasulik

uurimisvahend, kui fookuses on laste väärtused ja maailma tajumine (Lamm, Gernhardt ja Rübeling, 2018).

Puudused ja piirangud

Joonistuste stiili ja realismi staadiumisse kuulumist võisid mõjutada laste individuaalsed erinevused, näiteks kunstikoolis käimine. Lisaks võisid mõju avaldada kodus, lasteaias või koolis kasutatud joonistustiilid ja õpetused (nt on levinud joonistusraamatud, kus on osa pildist ette tehtud). Ka inimese kasutamine võis mõjutada katsetulemusi, seega tuleks sarnaseid uurimusi läbi viia ka elutute objektidega, millest lastel ei pruugi olla välja kujunenud kindlat joonistusstiili.

Käesolevas uurimuses osalesid vaid lapsed, kellel ei olnud teadaolevaid psüühilisi häireid. Tulevastesse uurimustesse võiks kaasata ka lapsed, kellel on diagnoositud autism, et võrrelda sotsiaalse konteksti tajumist. Lisaks tasuks edasi uurida võimalikke põhjuseid, mis on seotud visuaalse realismi staadiumisse jõudmisega, kuna käesolev töö ei seostanud üksikute laste tulemusi nende intelligentsuse ega vaimse arenguga.

Kuna mitmed 5-aastased olid võimelised kasutama visuaalset realismi ning mitmed 8-aastased kasutasid veel intellektuaalset realismi, tuleks edasistes uurimustes suurendada vanusevahemikku, viies katseid läbi näiteks 4-10-aastaste laste seas, et ülemineku piiri paremini täpsustada. Käesolevas uurimuses oli ka valimi hulk piiratud, seega ei saa tulemusi laiendada kogu populatsioonile. Siiski annab läbiviidud uurimus kinnitust mitmele varasemale tulemusele ning annab aluse edasisteks uurimusteks, mis käsitlevad visuaalse realismi staadiumisse jõudmist.

Kasutatud kirjandus

- Bremner, G. J. ja Moore, S. (1984). Prior visual inspection and object naming: Two factors that enhance hidden feature inclusion in young children's drawings. *British Journal of Developmental Psychology*, 2(4), 371-376.
- Charman, T. ja Baron-Cohen, S. (1993). *Drawing development in autism: The intellectual to visual realism shift*. *British Journal of Developmental Psychology*, 11(2), 171-185.
- Cox, M. V. (2013). *Children's drawings of the human figure*. Psychology Press.
- Davis, A. M. (1983). Contextual Sensitivity in Young Children's Drawings. *Journal of Experimental Child Psychology*, 35, 478-486.
- Di Leo, J. H. (2012). *Laste joonistused diagnostilise abivahendina*. Tallinn: Ersen.
- Drake, J. E. (2014). Knowing how to look predicts the ability to draw realistically. *British Journal of Developmental Psychology*, 32(4), 397-414.
- Driessnack, M. (2005). *Children's drawings as facilitators of communication: a meta-analysis*. *Journal of Pediatric Nursing*, 20(6), 415-423.
- Farokhi, M. ja Hashemi, M. (2011). *The analysis of children's drawings: social, emotional, physical, and psychological aspects*. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 2219-2224.
- Ford, R. M. ja Rees, E. L. (2008). Representational drawing and the transition from intellectual to visual realism in children with autism. *British journal of developmental psychology*, 26(2), 197-219.
- Freeman, N. H. ja Janikoun, R. (1972). Intellectual realism in children's drawings of a familiar object with distinctive features. *Child Development*, 43, 1116-1121.
- Gernhardt, A., Rübeling, H. ja Keller, H. (2013). "This Is My Family" Differences in Children's Family Drawings Across Cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 44(7), 1166-1183.
- Imuta, K., Scarf, D., Pharo, H. ja Hayne, H. (2013). Drawing a close to the use of human figure drawings as a projective measure of intelligence. *PloS one*, 8(3), e58991.

- Jolley, R. P., O'Kelly, R., Barlow, C. M. ja Jarrold, C. (2013). Expressive drawing ability in children with autism. *British Journal of Developmental Psychology*, 31(1), 143-149.
- Kitahara, R. ja Matsuishi, T. (2006). *Research on children's drawings. Journal of Disability and Medico-pedagogy (Journal of Disability, Medicine and Education)*, 14, 10-14.
- Laak, T. (1991). *Laste joonistused*. Tallinn: Harjumaa Hariduse Arenduskeskus.
- Lamm, B., Gernhardt, A. ja Rübeling, H. (2018). How Societal Changes Have Influenced German Children's Gender Representations as Expressed in Human Figure Drawings in 1977 and 2015. *Sex Roles*, 1-8.
- Lange-Küttner, C. (2011). Sex differences in visual realism in drawings of animate and inanimate objects. *Perceptual and Motor Skills*, 113(2), 439-453.
- Lezar, I. (2015). *Intellectual Realism and Visual Realism in the Semiotic Analysis of Children's Drawings*. Magistritöö. Tartu Ülikool, Filosoofiateaduskond, Filosoofia ja semiootika instituut, semiootika osakond.
- Lewis, C., Russell, C. ja Berridge, D. (1993). When Is a Mug Not a Mug? Effects of Content, Naming and Instructions on Children's Drawings. *Journal of Experimental Child Psychology*, 56(3), 291-302.
- Maley, C. (2009). *Young children's human figure drawings: An investigation using the Goodenough-Harris drawing test and the Rasch model for measurement*. Doctoral dissertation, James Cook University.
- Pillow, B. H. ja Flavell, J. H. (1985). Intellectual realism: The role of children's interpretations of pictures and perceptual verbs. *Child development*, 664-670.
- Plbrukarn, R. ja Theeramanoparp, S. (2003). Human figure drawing test: validity in assessing intelligence in children aged 3-10 years. *J Med Assoc Thai*, 86(S3), S610-17.
- Scheidecker, G., Gernhardt, A., Rübeling, H., Holtmannspötter, J. ja Keller, H. (2019). How Young Adolescents Draw Themselves: A Comparison Across Three Ecosocial Contexts in Southern Madagascar. *Cross-Cultural Research*, 53(1), 33-57.
- Sitton, R. ja Light, P. (1992). Drawing to differentiate: Flexibility in young children's human figure drawings. *British Journal of Developmental Psychology*, 10, 25-33.

- Taguchi, M. (2004). Developmental transition from object-centered to viewer-centered information in young children's drawings. *Perceptual and Motor skills*, 99, 1263-1268.
- Willcock, E., Imuta, K. ja Hayne, H. (2011). Children's human figure drawings do not measure intellectual ability. *Journal of Experimental Child Psychology*, 110(3), 444-452.
- Williams Jr, T. O., Fall, A. M., Eaves, R. C. ja Woods-Groves, S. (2006). The reliability of scores for the Draw-A-Person intellectual ability test for children, adolescents, and adults. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 24(2), 137-144.

Lisa 1

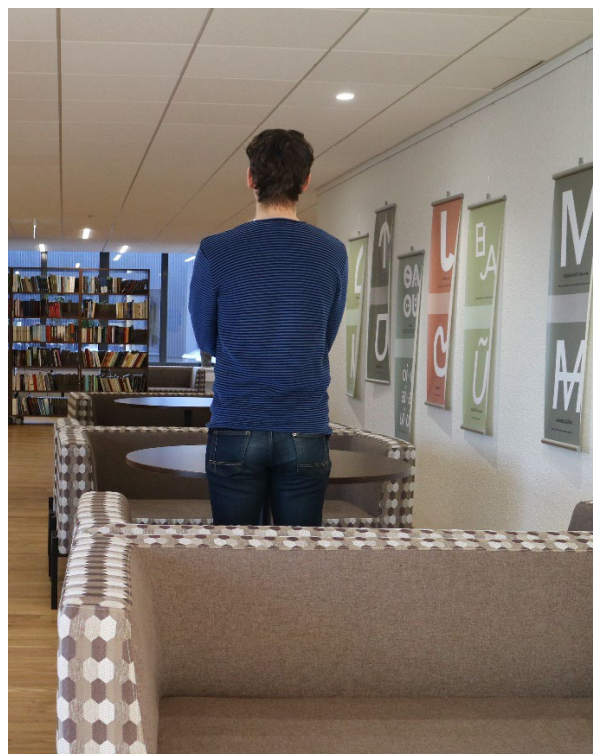


Foto 1

Foto 2



Foto 3



Foto 4



Foto 5



Foto 6

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Pille Markov